

Абдыкадыров С.К.

МААЛЫМАТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН КОЛДОНУУ АГРАРДЫК СЕКТОРДУН ӨЗӨГҮ

Абдыкадыров С.К.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ – ОСНОВА АГРАРНОГО СЕКТОРА

S.K. Abdykadyrov

USE OF INFORMATION TECHNOLOGY FOUNDATION OF AGRICULTURAL SECTOR

УДК:338/8.75-457

Башкаруунун маалымат системасын кийирүү менен агрардык чөйрөдөгү ишканалардын экономикалык туруктуулугу үчүн сапаттуу маалыматтык камсыздоого жетише алабыз. Мындай жагдайларга жетишүүнүн негизги жолдорунун бири мамлекеттик программаларды иштетүүдө алдынкы тажрыйбаларды пайдалануу болуп эсептелет.

Implementation of the information management system promotes a significant increase in the enterprises of the agrarian sector of quality information to ensure economic stability. One solution is to use the best practices in the implementation of government programs

Айыл чарбасынын ырааттуу иш жүргүзүүсү үчүн аталган тармактын бардык элементтери үчүн бирдей, жагымдуу шарттарды түзүү абзел, анын ичинде айыл чарбасынын өкүлдөрүнүн маалымат технологияларын колдонуусун жогорулатуу боюнча иш чаралар четте калбоосу керек. Башкача айтканда агро өнөр жай комплекстерин маалыматтык камсыздоонун бирдиктүү өстемасын түзүүнү толук кандуу ишке ашыруу зарыл. Бул маселе Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2006-жылы кабыл алган №697 Токтомунда¹ жакшы көрсөтүлгөндүгүнө карабастан токтоп турат. 1998-жылда Дүйнөлүк Банк тарабынан каржылануучу "КАРИС" (Кыргызская агропромышленная рыночная информационная система) системасы да өз жемишин бере албай келе жатат.

Россия Федерациясында жүргүзүлгөн изилдөөлөр көрсөткөндөй, жогорку интенсивдүү технологияларды колдонууну кыскартуу учурунда энергияга аз сыйымдуу жана ресурстарды үнөмдөөчү технологияларды пайдалануу кеңири таркайт². Мындай аймактык деңгээлдеги технологиялык чечимдер, ошол чөлкөмдөгү технологиялык, техникалык, агро-климаттык, экономикалык о.э. экологиялык көп түрдүүлүктү терең талдоого гана негизделет.

Агрардык секторду башкаруу үчүн зарыл болгон маалыматты талдоо аркылуу бул тармакты маалыматтык камсыздоонун орчундуу экендигине ынанууга болот. Маалымат мекемешканын ички чөйрөсүнөн да, сырткы чөйрөсүнөн да алы-

наары талашсыз, бирок, алынган маалымат же жетишсиз, же пайдасыз болуп калышы мүмкүн. Ошондуктан жумушка гана тиешелүү маалыматтарды ылгоо о.э. өз учурунда кабылдоо зарыл.

Маалыматтык башкаруунун негизги маселеси бүтүндөй ишкана-мекеменин деңгээлиндеги маалыматты ички өндүрүштүк системаларга туура жана так бөлүштүрүүдө жатат. Бул системалар (мисалы, талдоо, пландаштыруу) чиркештирүүчү кызматты аткаруучу катары колдонулушу мүмкүн. Алардын жардамында алынган маалымат кайра-кайра башка звенолордо же башка деңгээлдерде колдонушу мүмкүн.

Агрардык чөйрөдөгү ишканалардын экономикалык туруктуулугунун натыйжалуу булактарынын ичинен маалыматтык камсыздоону жетиктештирүү маселесин бөлүп кароого болот. Биринчи кезекте бул мекеменин ишмердүүлүгүнө жаңы маалымат технологияларын: эсептөө техникаларынын каражаттары, телекоммуникациялык жана программалык каражаттарды кийирүү жана колдонуу менен байланышкан.

Бүгүнкү күндө агрардык чөйрөдөгү ишканалардын туруктуулугун маалыматтык камсыздоону жетиктештирүү болуп башкаруунун маалыматтык системасы (БМС) эсептелет.

Учурда, ишканаларды башкаруунун маалыматтык системасы өтө татаал система болгондуктан тиешелүү квалификациядагы персоналды, компьютердик шаймаидарды жана программалык камсыздоону талап кылат. Демек, бул маселени чечүүдө Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2006-жылы кабыл алган программасынын³ 4-пунктун этабы менен ишке ашыруу максатка ылайыктуу болоор эле.

Маалымат технологияларын колдонуудан пайда көрүп жаткан айыл чарба ишканалары да жогоруда айтылган мисалдарга далил боло алат деп эсептейбиз.

Мисал иретинде Россия мамлекетиндеги Курск областынын көрүнүшүн аркылуу чагылдыра кетүүгө болот,

Аталган областта геомаалыматтык технологиялар колдонулууда. Аларга мейкиндиктеги маалыматты башкара ала турган ар түрдүү про-

¹ КР Айыл чарба жана мелиорация министрлигинин маалыматы. www.agroprod.kg/

² Программа развития ИКТ в Кыргызской Республике от 08.11.06.

³ Якимова О.Ю. журнал «Российское предпринимательство» № 5 Вып. 2 (91) за 2007 год, стр. 126-130.

граммалык каражаттар кирет. Тактап айтканда, булар талаа-геодезиялык байкоолорду иштетүүчү, навигациялык каражаттар о.э. программалык камсыздоолор.

Курск областында маалымат технологияларын колдонуу баштапкы этапта турат. Кээ бир гана айыл чарба ишканалары техникада, талаачылыкта GPS навигацияны колдонушат.

Курск областынын бир чарбасында AgroView программалык камсыздоосу колдонулат: - айыл чарбасына пайдалуу жерлердин карталарын түзүүнүн жана аларга талдоо жүргүзүүнү заманбап технологиясы болуп. Адегенде, AgroView программасы айыл чарбасында иштеген адистер үчүн долбоорлонгон.

Функционалдык жактан программа төмөнкүдөй маселелерди чечүүгө мүмкүндүк берет:

Айыл чарба багытындагы талаалардын сана-рип карталарын түзүү жана жүргүзүү.

> Которуштуруп айдоонун оптималдуулугун аныктоо максатында талаа иштетүүнүн таржымалынын базасын түзүү.

> Топурактын түшүмдүүлүгүн жана өсүмдүктөрдүн өсүү курагын, минералдык жер семирткичтерди ырааттуу пайдалуунун абалын аныктоо.

> Өсүмдүктөрдүн өөрчүүсүн прогноздоштурууну жетиктештирүү.

> Суу эрозиясынын аянтын аныктоо.

> Маалымат базасында таблицалык көрүнүштө сакталып турган маалыматтарды сунуштоо, карталарды түзүү жана кагаз бетине берүү.

> Тобокелчиликти аныктоо жана камсыздандыруучулук төлөмдөрдү тактоо.

Программа менен иштөөдө сканерленген топографиялык карта колдонулат.

Топографиялык карта спутниктик сүрөттөлүш аркылуу айыл чарба мекемесинин так жайгашуу ордун аныктоо үчүн кызмат кылат.

AgroView программасын колдонгон чарбада 2006-2009-жж. төмөнкү таблицада көрсөтүлгөн натыйжаларга жетишүү болгон:

AgroView программасын колдонуунун жыйынтыктары.

Көрсөткүч	2007	2008	2009
Кызматкерлердин саны	100 адам	100 адам	100 адам
Айдалган жер аянты	3000 га	3500 га	3800 га
Түшүмдүүлүк	18ц/га	22 ц/га	25 ц/га
Эмгек акы	17 000 руб	21 000 руб	28 000 руб
Таза пайда	10 000 000 руб	18 400 000 руб	19 500 000 руб

Натыйжаларда көрсөтүлгөндөй, 2007-2009-жж. таза пайда, эмгек маяна жана башка көрсөткүчтөр бир кыйла жогорулаган. Мунун баары бир эле кызматкерлерге эмес, бүтүндөй областка жагымдуу көрүнүш.

Маалымат технологияларын колдонуу менен жер семирткичтерди ырааттуу пайдаланууга, күйүүчү-майлоочу материалдарды, о.э. үрөндү үнөмдүү пайдаланууга жардам берээри шексиз.

Бул үнөмдөлгөн каражаттар агрохимиялык изилдөөлөргө кетүүчү чыгымдардан бир нече эсе ашып түшөт.

Жогоруда айтылгандардын баары айыл чарба ишканасына инвестициялык жагымдуу шартты түзүп берет, ал эми маалымат технологияларын колдонуу бүтүндөй өлкөнүн айыл чарбасына пайдалуу.

Адабияттар:

1. КР Айыл чарба жана мелиорация министрлиги маалыматы. www.agroprod.kg/
2. Программа развития ИКТ в КР от 08.11.06
3. Портер М. Конкуренция / Майкл Е. Портер; [пер. с англ. О. Л. Пилявского. - М.: Вильямс, 2005. - 608 с.
4. Лукьяненко И. Новейшие технологии - в сельское хозяйство / Игорь Лукьяненко [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.osp.ru/cw/2000/01/2444/>
5. Фатхутдинов Р. А. Управление конкурентоспособностью организации / Раис Ахметович Фатхутдинов. - М.: Эксмо, 2005.
6. Казанцева С. Автоматизация и информационные технологии в АПК [Электронный ресурс] / Мясной рынок. -2007.02.26. - Режим доступа к журн. : <http://www.vestro.ru/libr/press/1843/>
7. Коняхина Н. Эффективное управление крупным агро-производством - основа успешного финансирования / Наталья Коняхина [Электронный ресурс] / АПК-Информ. - 2012.04.01. - Режим доступа: <http://www.ark-infrom.com/ru/exclusive/topic/1003381#.UA2xCqBGR.kg>
8. Якимова О.Ю. Журнал «Российское предпринимательство» № 5 Вып. 2 (91) за 2007 год, стр. 126-130
9. Баутин В.М. Совершенствование информационно-консультационной деятельности в АПК России. // АПК: экономика, управление. 2000. №3. С.20-26.
10. Коваленко Е.Г., Зинина Л.И. Экономика и организация крестьянских (фермерских) хозяйств: Курс лекций. - Саранск: Изд-во Мордовского ун-та, 1995. - 96 с.
11. Глухова Т.В. Информационно-консультационная служба АПК Мордовии // Проблемы экономики, статистики и менеджмента: материалы научн. конф. «XXXIV Огаревские чтения», 5-9 дек. 2005 г. - Саранск: Изд-во Мордовского ун-та, 2006. - С. 107-111.

Рецензент: к.э.н., доцент Ормонов Н.А.